

ARHITECTURA VINĂRIILOR CONTEMPORANE

Alexandrina POSTOLACHE

*Departamentul Arhitectură, grupa ARH-192, Facultatea Urbanism și Arhitectură,
Universitatea Tehnică a Moldovei, Chișinău, Republica Moldova*

Coordonatori științifici: **Olga HAREA**, dr., conf. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei,
Diana **ANDRONOVICI**, drd., lect. univ., Universitatea Tehnică a Moldovei

Rezumat. Vinul ocupă un loc special în cultura și tradițiile multor țări, fiind adesea considerat nu doar o băutură, ci și o expresie a identității și a istoriei unei regiuni sau a unei comunități. Vinăria - spațiul în care vinul este creat - joacă un rol important în cultura vitivinicolă, reflectând semnificația culturală și istorică a vinului. În contextul secolului XXI, vinăriile au evoluat considerabil, adoptând soluții arhitecturale inovatoare care reflectă atât cultura vinului, cât și peisajul local, devenind obiecte economice și puncte de atracție culturală și turistică. Acest articol evidențiază evoluția vinăriilor în contextul secolului XXI, accentuând importanța lor în cultura vitivinicolă contemporană. Prin analiza a patru studii de caz ale vinăriilor de renume, sunt examinate caracteristicile peisajului, soluțiile de sistematizare spațială, soluțiile compoziționale spațial-volumetrică adoptate, și materialele folosite pentru crearea unor obiective vinicole care oferă experiențe complexe și captivante pentru vizitatori. Rezultatele obținute vor fi aplicate în elaborarea caietului de sarcini pentru un proiect real al unei vinării.

Cuvinte cheie: *cramă, soluție de sistematizare spațială, soluție compozițională spațial-volumetrică, limbajul arhitectural.*

Introducere

Evoluția istorică a vinăriilor. În fazele incipiente ale dezvoltării acestui tip de construcție, cramele nu erau atât de strâns legate de peisajul natural și nu aveau o arhitectură atât de semnificativă precum cea observată în prezent. Deseori, acestea constau în încăperi mici care făceau parte din zonele de locuit. Aceste încăperi erau caracterizate de un număr redus de deschideri, ceea ce limita diversitatea și cantitatea de vin care putea fi produsă. Materialele folosite pentru construcție erau adesea de origine locală și ușor accesibile, cum ar fi lutul, piatra, cărămida sau chiar pielea de vacă.

Începând cu secolul al XIX-lea, cramele au început să capete dimensiuni noi datorită introducerii unor tehnici mai sofisticate de producție a vinului. Odată cu avansul industrializării și dezvoltarea domeniului viticulturii, arhitectura vitivinicolă a cunoscut o nouă amploare. Neorenascentismul a avut un rol esențial în arhitectura acestei perioade, evidențiindu-se prin particularitățile sale precum geometria simplă și ușoară, fațadele din cărămidă sau piatră naturală, caracteristici utilizate și în alte exemple de arhitectură din perioada utilitară din Europa.

Spațiile interioare au început să devină mai mari, cu o zonificare mai rațională, oferind soluții pentru integrarea echipamentelor și utilajelor tehnologice noi. De asemenea, a devenit posibilă construcția bazinelor de fermentare cu ajutorul unor sisteme structurale noi, precum fierul, betonul armat și zidăria. Începând cu secolul al XX-lea, accentul s-a pus pe elemente constructive, precum elemente prefabricate și beton armat, ceea ce a sporit edificarea, dar și a asigurat clădirilor un aspect mai expresiv și adaptat noilor tehnologii.

Dezvoltarea vinăriilor contemporane

În ultimele decenii, arhitectura vinicolă a suferit numeroase schimbări și evoluții, fiind influențată de mai mulți factori precum dezvoltarea tehnologică, expansiunea turismului, stabilitatea piețelor și tendințele globale în cultura vinificației. Regimul de înălțime al noilor construcții a evoluat, acestea începând să aibă unul sau mai multe nivele, cu sau fără pivniță

(subterană, articulată, înglobată în sol sau centralizată), iar spațiile destinate complexelor viticole sunt concepute pentru a satisface cerințele viticultorilor. Se consideră că cele mai importante zone care trebuie incluse în aceste complexe sunt recepția recoltei, vasele de fermentare și depozitare, pivnițele pentru învechirea și îngrijirea vinului, instalațiile de îmbuteliere, depozitele pentru inputuri uscate și produsul finit, zona de expediere, laboratoarele, spațiile pentru personal, administrație și turism.

În ceea ce privește conceptele arhitecturale, acestea sunt împărțite în două categorii mari: cramele care reinterpretează limbajul tradițional prin fațade false sau prin utilizarea materialelor tradiționale precum cărămida sau piatra, și cele care reformulează morfologia cramelor, producând un nou tip de construcție. Exemple de crame care se încadrează în al doilea grup includ Petra Winery din Italia, proiectată de Mario Botta, Dominus Winery, cu pereți din conglomerate de pietriș, Winery Tapaus din Argentina, Vinăria 14 Vinas din Spania, cu pereți din piatră fină, și Vinăria Le Clos Jordan a lui O'Gehry, caracterizată prin utilizarea materialelor și formelor neobișnuite și ca în cazul cramei Jackson-Triggs prin utilizarea materialelor moderne și ușoare precum oțel, sticlă, panouri din lemn sau aluminiu.

O caracteristică definitorie a complexelor viticole moderne este integrarea lor în peisaj, combinând formele artificiale și naturale (Figura 1) pentru a crea un nou tip de peisaj, care îmbină categoriile de "Land" și "Arch". În acest context, relieful devine arhitectul care dictează forma construcției, iar apariția celei de-a cincea fațadă este posibilă, tratată ca o arhitectură peisagistică. Aspectul fizionomic al clădirii variază în funcție de cadru natural în care este amplasată, iar clădirea poate fi văzută ca un element secundar în raport cu peisajul natural.

În ceea ce privește inovațiile sociale, acestea s-au integrat perfect în acest domeniu. Dacă în trecut, arhitectul se concentra exclusiv pe legătura dintre complexul vitivinicol și mediul înconjurător (fig. 1), în prezent, această relație include și conceptul de vizitator (fig. 2), care devine un element central în proiectarea vinăriilor pentru mulți arhitecți.

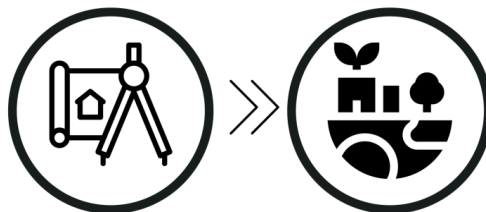

Figura 1. Relația: Arhitectura Complexelor Vitivinicole - Mediu Înconjurător

Sursa de autor

Ulterior, odată cu avansul turismului, arhitecții au încercat să integreze în complexele vitivinicole spații destinate atât producției și stocării vinului, cât și activităților de recreere, expoziții, conferințe și degustări, precum și spații gastronomice, oferind vizitatorilor posibilitatea de a se bucura de vinurile de calitate însoțite de mâncăruri alese (Figura 2). Arhitectura vinăriilor contemporane este unică în sensul că poate fi adaptată la numeroase schimbări și evoluții sociale și tehnologice, rămânând în pas cu noile tendințe.

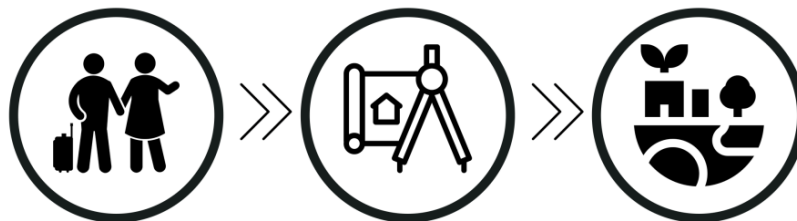

Figura 2. Relația: Vizitator - Arhitectura Complexelor Vitivinicole - Mediu Înconjurător

Sursa de autor

Scopul acestei lucrări presupune cercetarea unor studii de caz cu scopul:

- de a evidenția sincron și diacronic elementele distinctive arhitecturale, funcționale și tehnologice, care joacă un rol deosebit în înființarea imaginii fiecărei vinării;
- de a relata particularitățile principale care definesc fiecare complex cercetat;
- de a stabili specificul particularităților zonelor în care sunt amplasate cramele;
- și de a identifica elementele specifice (materiale, sistem constructiv, soluționarea volumetrică, etc.) pentru fiecare studiu de caz.

Mersul cercetării: În cadrul cercetării prezente, au fost identificate și selectate patru exemple de complexe vitivinicole, inclusiv proiecte premiate, care sunt localizate atât în Republica Moldova, cât și în afara acesteia. Pentru a asigura o fundamentare solidă și pentru bazarea pe surse de încredere, au fost consultate mai multe cărți de specialitate, recenzii, site-uri web dedicate proiectelor arhitecturale și au fost analizate criticile formulate de profesioniștii din domeniu.

Complexele selectate pentru cercetare sunt recunoscute și apreciate la nivel mondial: 1 – Vinăria Antinori se află în Chianti, în districtul viticol din Toscana, Italia; 2 – Vinăria Lahofer se găsește în orașul Praga, Cehia; 3 – Vinăria Ysios este situată în Laguardia, în regiunea Rioja Alavesa, Spania; 4 – Vinăria Poiana este amplasată în satul Ulmu, Republica Moldova.

Studiul de caz nr. 1 Vinăria Antinori, creată de Archea Associati, amplasată într-un sit înconjurat de dealurile Chianti, în proximitatea regiunilor Florența și Siena.

Premiată cu Premiul Uniunii Europene pentru Arhitectură Contemporană – Premiul Mies Van Der Rohe în 2015, această construcție se remarcă prin eforturile de a se integra armonios în peisajul rural și de a stabili o simbioză echilibrată între arhitectură și natură. Transformarea acoperișului într-o parcelă de teren agricol, cultivată cu viță de vie, reprezintă o inițiativă ingenioasă care subliniază dorința de a conecta clădirea la mediul natural și de a promova interacțiunea între oameni și natură. Astfel, proiectarea ansamblului nu se rezumă doar la aspectele estetice sau funcționale, ci devine o manifestare a unei filozofii arhitecturale care vine să celebreze legătura dintre om și natură și să ofere o experiență autentică și înrădăcinată în mediul său înconjurător.

Prin intermediul decupărilor orizontale (figura 3), care permit pătrunderea luminii în interior și oferă o panoramă extinsă asupra peisajului, clădirea devine un element activ, facilitând interacțiunea dintre utilizatori și mediul înconjurător. Organizarea funcțională a spațiilor, cu încăperi așezate ca un belvedere deasupra parapetului și zonele de producție și depozitare dispuse pe diferite niveluri, contribuie la integrarea armonioasă a arhitecturii în peisaj și la crearea unei experiențe spațiale distincte. Prin utilizarea curților interioare iluminate de orificii circulare dispersate pe suprafața acoperișului (figura 3), se implementează un sistem inteligent de iluminare naturală, care nu numai că adaugă un element arhitectural original, dar contribuie și la reducerea dependenței de iluminatul artificial și la crearea unui mediu interior plăcut și confortabil pentru utilizatori.

Inima cramei, unde vinul se maturează în butoaie, este descrisă ca un spațiu sacru și izolat, în care întinerul și arhitectura specifică creează o atmosferă de solemnitate și respect pentru procesul de producție a vinului. Această caracteristică subliniază nu doar funcționalitatea clădirii, ci și importanța valorilor și tradițiilor viticole în proiectarea și construirea complexului.

Disponerea altimetrică a clădirii este concepută pentru a reflecta fluxurile de activitate și experiențele trăite atât de struguri în timpul procesului de producție, cât și de vizitatorii care explorează complexul. Această abordare funcțională și estetică asigură o coeziune între diferitele etape ale producției de vin și facilitează accesul și experiența vizitatorilor în întregul complex. Prin urmare, elevația spațiilor nu numai că servește scopului practic al procesului de producție a vinului, dar și contribuie la crearea unei experiențe unice și captivante pentru vizitatorii complexului, permițându-le să exploreze și să se bucure de bogăția și diversitatea oferită de acesta.

Figura 3. Perspectiva pasarelă a Complexului Vitivinocol, vedere spre fațada principală și orificiile pe acoperiș prin care pătrunde lumina naturală

Sursa <https://www.archdaily.com/>

Figura 4. Perspectiva frontală

Sursa <https://www.archdaily.com/>

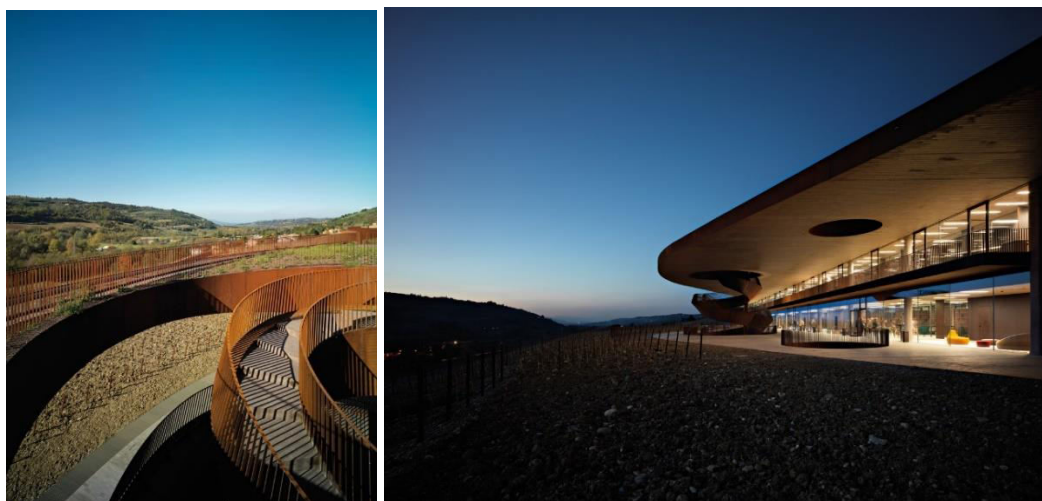

Figura 5. Detalii arhitecturale la exterior

Sursa <https://www.archdaily.com/>

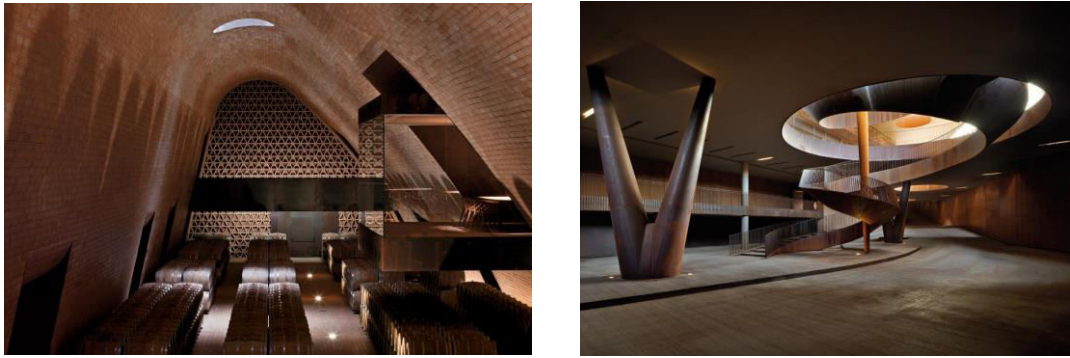

Figura 6. Vederi arhitectura spațiilor interioare: scara elicoidală și pivnița

Sursa <https://www.archdaily.com/>

Studiul de caz nr. 2 Vinăria Lahofer, concepută de către CHYBIK + KRISTOF ARCHITECTS & URBAN DESIGNERS, reprezintă o fuziune între tradiția regiunii Moravia și elemente de design contemporan, evidențiind o înțelegere profundă a moștenirii viticole locale și a dorinței de a o integra armonios în proiectul arhitectural. Cu o suprafață de 3.900 m.p., clădirea încearcă să îmbine trei structuri distincte în interiorul său: partea administrativă, zona de producție și cea destinată vizitatorilor. Materiale naturale brute, precum betonul și finisajele din lemn, sunt folosite în mod inspirat, iar o fațadă mare de sticlă deschide perspectiva asupra peisajului înconjurător (Figura 7).

În concordanță cu topografia terenului și tradiția arhitecturală a regiunii Moravia, proiectul a fost elaborat în simbioză cu peisajul natural, marcând pivnițele boltite specifice regiunii. Bolta cramei și a altor spații dispuse liniar, sprijinită pe o grilă de arce în leagăn, definește spațiul interior în conformitate cu curba sa istorică (Figura 9). Exteriorul clădirii formează un amfiteatru, care servește ca loc pentru diverse evenimente culturale și spațiu de recreere pentru vizitatori.

Spațiul complexului este organizat într-o pivniță, respectând designul specific cramelor cehe, evidențiind construcția arcadelor prin nervuri expuse. Unicitatea și farmecul acestei construcții rezidă în faptul că fiecare nervură a fost proiectată individual pentru a se potrivi unghiului de joncțiune, iar distanța dintre acestea reflectă rândurile de viță-de-vie. Fiecare modul se ridică de la o viță-de-vie, creând o tranziție neobservabilă de la clădire la mediu natural.

În interiorul pivniței, pe tavan, poate fi observată o pictură murală realizată de artistul ceh Patrik Hábl, care folosește nuanțe de culori specifice solurilor din regiune (Figura 9).

Vinăria găzduiește două mari săli de producție cu înălțimi diferite, fiecare destinată unor procese specifice: prima hală cu înălțimea mai mică – centralizează operațiunile, inclusiv producția de vinuri și facilitățile pentru angajați, în timp ce a doua hală permite operațiunile care necesită temperaturi mai scăzute, cum ar fi presa de vin, crama și magazinul de vinuri. Această diversitate de înălțimi a spațiilor interioare permite o dispunere funcțională corespunzătoare a spațiilor exterioare și asigură o plastică inedită a siluetei, care este dotată cu un amfiteatru și platforme de vizionare (Figura 8).

Prin integrarea armonioasă a structurii în peisajul natural și în rândurile de viță-de-vie, designul vinăriei Lahofer evidențiază angajamentul său față de protejarea și conservarea naturii, reflectând astfel o preocupare profundă pentru mediul înconjurător (Figura 7).

Figura 7. Vedere care demonstrează corelarea dintre rândurile viței-de-vie și a sistemului constructiv al vinăriei

Sursa <https://www.archdaily.com/>

Figura 8. Vedere către fațada principală și amfiteatru organizat pe panta acoperișului în Vinăria Lahofer

Sursa <https://www.archdaily.com/>

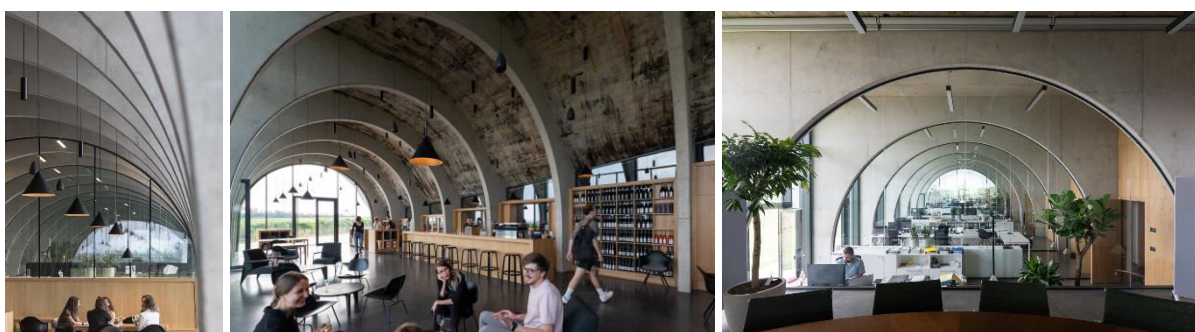

Figura 9. Arhitectura spațiilor interioare, definită de nervurile arcelor în leagăn ale sistemului constructiv și pictura murală de pe tavan

Sursa <https://www.archdaily.com/>

Studiul de caz nr.3 Vinăria Ysios, creată de Santiago Calatrava, este amplasată în pitorescul peisaj al regiunii Rioja Alavesa, la poalele lanțului muntos Sierra de Cantabria. Construcția sa, concepută ca un veritabil obiectiv arhitectural, se integrează perfect în mediul înconjurător (Figura 10), fiind în același timp o operă de artă autonomă și specifică. Modelarea volumetrică a pereților și a terasei conferă clădirii o formă sculpturală unică (Figura 11), care asigură o continuitate armonioasă între interiorul și exteriorul său prin intermediul mișcării de închidere “dinamic”. Aluminiul reprezintă materialul principal folosit pentru finisajul exterior, se îmbină armonios cu căldura lemnului, creând un contrast vizual plăcut. Podgoriile extinse pe o suprafață de 72.000 m.p. oferă un cadru impresionant pentru construcția vinăriei Ysios, care se remarcă prin dimensiunile sale generoase și designul său neuniform, cu o declivitate de până la 10 metri în partea nordică.

Acoperișul clădirii se distinge prin volumul continuu (Figura 12) către intrarea principală, formând o terasă generoasă cu vedere spre podgorii. Cu dimensiunile sale alungite de 196x26 de metri, vinăria este concepută pentru producția vinului într-un proces eficient. Procesul de producție este organizat la diferite niveluri ale clădirii, cu zone distincte pentru prelucrare și depozitare.

Pereții laterali sunt construiți din beton armat, iar acoperișul este realizat din grinzi de lemn stratificat, care completează în mod armonios fațadele. Finisajele din lamele orizontale de cedru sunt adaptate la curbele pereților, oferind un aspect estetic plăcut și o textură interesantă. Grinzile înclinate abrupt, care evidențiază geamurile înalte de-asupra intrării principale, adaugă un element distinctiv și modern designului clădirii (Figura 13).

În concluzie, vinăria Ysios se remarcă nu doar prin arhitectura sa impresionantă, ci și prin integrarea sa armonioasă în peisajul natural și prin atenția sa la detalii și materiale de calitate, reflectând dedicarea și responsabilitatea pentru producția de vinuri de excepție.

**Figura 10. Perspectiva Complexului Ysios, corelația dintre materiale folosite:
aluminiu de pe acoperiș și lemn**
Sursa <https://www.archdaily.com/>

Figura 11. Fragment al fațadei principale și intrarea în complexul Ysios
Sursa <https://www.archdaily.com/>

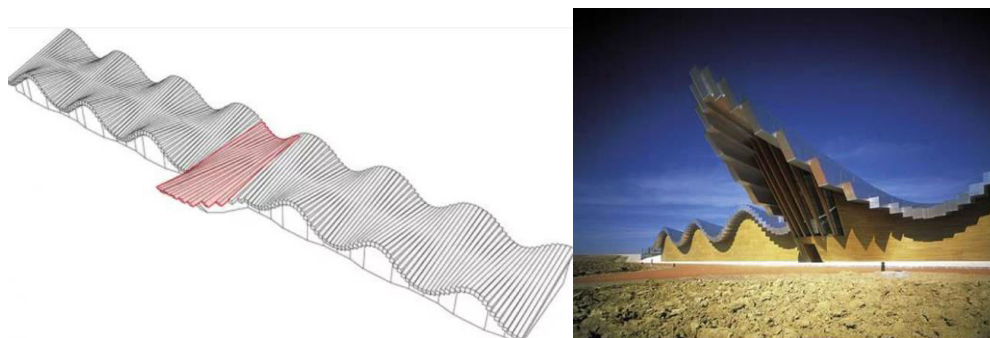
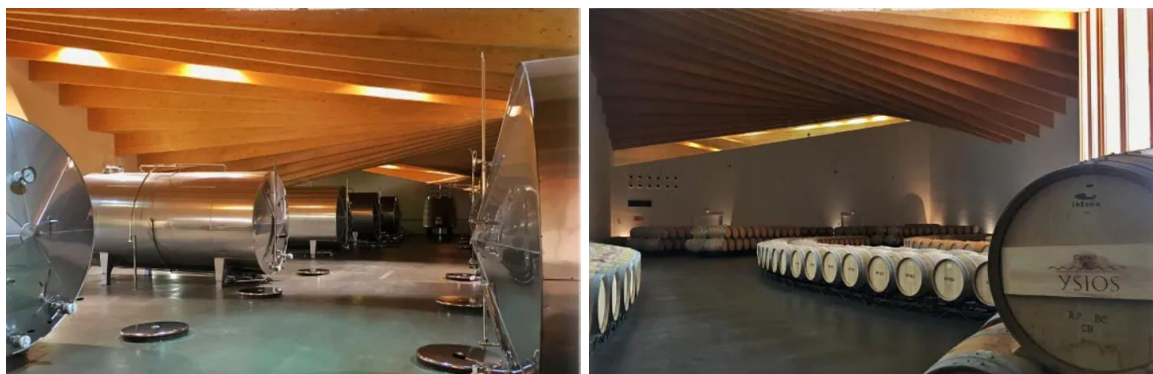

Figura 12. Schema constructivă a acoperișului
Sursa <https://www.archdaily.com/>

**Figura 13. Arhitectura spațiilor interioare, definită de răsucirea sinusoidală
a elementelor de acoperire**
Sursa <https://socialvignerons.com/wine-reviews/>

Studiul de caz nr. 4 Vinăria Poiana, creată în anul 2012 de către Vasile Stratu, este situată în inima Codrilor, în satul Ulmu din Republica Moldova, într-o zonă delimitată de eco areal (Figura 14), unde vița-de-vie se cultivă ca pe timpurile vechi. Această vinărie reprezintă un exemplu deosebit al noilor direcții în arhitectura vinăriilor contemporane, evidențiind un design arhitectural distinctiv și inovator (Figura 15).

Figura 14. Perspectiva panoramică a zonei de eco areal cu Vinăria Poiana

Sursa <https://pareri.md/vinaria-poiana/>

Figura 15. Vedere panoramică spre Vinăria Poiana

Sursa <https://pareri.md/vinaria-poiana/>

În conceperea acestui proiect, arhitectul a avut în vedere atât necesitățile unei vinării moderne, cât și integrarea sa în peisajul natural. Principiul fundamental al proiectului a fost exploatarea optimă a potențialului oferit de zona respectivă. Vinăria este proiectată ca un obiectiv cu un profil deschis, caracteristică esențială pentru vinăriile contemporane, evidențiind un concept arhitectural inovator. Soluția spațial-volumetrică este definită de utilizarea unor suprafețe opace cu goluri rectangulare și vitralii generoase, care creează o conexiune vizuală între interior și peisajul înconjurător. Prin retragerea anumitor suprafețe ale pereților, se creează spații deschise, care oferă priveliști panoramice asupra mediului înconjurător, amintind de elementele planimetrice caracteristice locuințelor tradiționale, precum Prisca, contribuind în același timp la complexitatea volumului arhitectural. Turla cu formă paralelipipedică servește drept intrare principală și adăpostește scara ce facilitează accesul între cele două nivele, contribuind la crearea unei siluete dinamice și la integrarea construcției, astfel încât aceasta domină peisajul natural. La interior, vinăria este dotată cu infrastructură necesară pentru procesul de producție și păstrare a vinului (Figura 16), spații destinate relaxării și divertismentului pentru vizitatori, un restaurant pentru servirea mâncărurilor și săli special amenajate pentru degustarea vinurilor, contribuind în mod corespunzător la funcționarea eficientă a întregului complex de operațiuni vitivinicole.

Figura 16. Spații de păstrare a vinului în butoaie și rezervoare de inox

Sursa <https://pareri.md/vinaria-poiana/>

Concluzii

În încheiere, complexele viticole moderne nu sunt doar centre de producție a vinului, ci și destinații turistice, centre culturale și economice care aduc avantaje semnificative regiunilor viticole și comunităților locale. Ele combină tradiția cu inovația, promovând identitatea și specificul teritorial al fiecărei regiuni viticole. Prin adoptarea practicilor durabile și oferirea unei experiențe autentice vizitatorilor, ele contribuie la conservarea mediului înconjurător, la dezvoltarea economică și la promovarea culturii vinului la nivel mondial. În timpul cercetării, am observat cât de variată și unică poate fi arhitectura acestor complexe viticole. Aceasta este influențată de procesele tehnologice actuale, de peisajul natural din jur, de tradițiile locale și de facilitățile oferite vizitatorilor. În procesul de proiectare, arhitecții se remarcă prin atenția lor la detalii în ceea ce privește sistemul constructiv utilizat, materialele locale și estetica fiecărei construcții. Astfel, complexele viticole moderne nu sunt doar locuri de producție a vinului, ci și factori pozitivi de schimbare în industria viticolă și în comunitățile în care sunt integrate.

Lahofer, cu respectul său profund pentru natură și cultura vinului, se integrează armonios arhitectura în peisajul rural. Pe de o parte, aceasta se manifestă prin reflectarea identității sale în cultura vinificației, evidențiată prin geometria asemănătoare cu cea a doagelor de lemn ale butoaielor. Pe de altă parte, oferă vizitatorilor o experiență autentică și memorabilă prin dispunerea atentă a spațiilor deschise și închise, permițându-le să se bucure de priveliștea înconjurătoare.

Antinori, prin tradiția și inovația sa distinctivă, această entitate reprezintă un intermediar între istoria și viitorul industriei viticole. Metoda de concepere a arhitecturii evidențiază aprecierea pentru cadrul natural și meticulozitatea intervenției în acesta în același timp asigurând toate facilitățile unei vinării contemporane.

Arhitectura sa modernă și impresionantă reflectă angajamentul său față de calitate și excelență, atât în vinuri, cât și în design. Ysios, cu designul său remarcabil și eleganța sa impresionantă, demonstrează că arhitectura poate fi la fel de importantă ca și vinul însuși în crearea unei experiențe unice și de neuitat. Prin intermediul unei estetici impresionante și prin acordarea unei atenții deosebite la detalii, cum ar fi reflectarea conturului lanțului muntos în geometria fațadelor și utilizarea gamei cromatice a peisajului (precum solul de argilă) în soluționarea elementelor de învelitoare.

Poiana stabilește o interacțiune distinctă cu peisajul, impunându-se prin dominanță și acordând o importanță deosebită centrului de interes, care coincide cu locația în sine, astfel încât cu estetica minimalistă impresionantă și o atenție deosebită la detalii, inspiră și încântă vizitatorii săi.

Împreună, aceste vinării nu numai că produc vinuri excepționale, dar și celebrează frumusețea și diversitatea lumii viticole, aducând pasiunea pentru vin și arta arhitecturală într-un mod inspirațional și captivant.

Surse bibliografice:

- [1] A. Trifan, Arhitectura Complexurilor Vitivinicole din Republica Moldova. Epigraf, Chișinău, 2021, p. 53, p. 60-62
- [2] L. Jevremovic, Contemporary trends in designing wineries, innovative engineering vs. traditional construction. Serbia, 2011
- [3] <https://en.wikiarquitectura.com/building/bodegas-ysios/>
- [4] <https://www.dezeen.com/2020/08/06/chybik-kristof-lahofer-winery-undulating-roof-amphitheatre/>
- [5] <https://www.archdaily.com/371521/antinori-winery-archea-associati>
- [6] <https://www.archdaily.com/945154/lahofer-winery-chybik-plus-kristof>